

Editör: Fatma Alisinanoğlu

2. Baskı

İLKÖĞRETİME HAZIRLIK ve İLKÖĞRETİM PROGRAMLARI

Özlem Şimşek - Gülhan Güven - Gözde İnal
Berrin Dinç - Saide Özbey - Barış Çaycı
Emre Ünal - D. Neslihan Bay

 PEGEM
AKADEMİ

Editör: Prof. Dr. Fatma ALİSİNANOĞLU

İLKÖĞRETİME HAZIRLIK VE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARI

ISBN 978-605-364-421-7

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2013, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

2. Baskı: Şubat 2013

Yayın - Proje Yönetmeni: Arzu Doğan Batur
Dizgi-Grafik Tasarım: Selda Kılıç
Kapak Tasarımı: Didem Kestek
Baskı: Tarcan Matbaası
(Ankara-0312-384 34 35)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 25744

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Okul öncesi eğitim dönemi bireyin yaşamında en hızlı gelişim gösterdiği dönemlerden birisi olması açısından önem taşımaktadır. Nitekim bu önem dikkate alınarak yapılan çalışmalar sonucunda bugün ülkemizde okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamında ele alınmaya başlanmıştır. Bu dönemde verilecek eğitim çocuğun gelişim alanlarını desteklemenin yanı sıra çocuğu ilköğretime hazırlayıcı olması açısından da belirleyici rol oynamaktadır.

2004 yılında ilköğretim programları yenilenmiştir. Yenilenen ilköğretim programları 2005- 2006 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. İlköğretim programlarının yenilenmesi okul öncesi eğitimden ilköğretime geçişi kolaylaştırmak için okul öncesi eğitim programında da bazı yenilikler yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Son yıllarda dünyada okul öncesi eğitim programlarında meydana gelen gelişmeler gözden geçirilerek ve ülkemizde okul öncesi eğitim öğretmenlerinin mevcut programa ilişkin görüşleri alınarak, 2006 yılında okul öncesi eğitim programında yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Bununla birlikte her iki eğitim kademesinin öğretmen yetiştirme program içeriklerinde de yenilikler yapılmıştır. Bu kitap yeni okul öncesi eğitim lisans programında yer alan sekizinci yarıyıl okutulacak olan “İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları ” dersinin kaynak ihtiyacını karşılamak amacıyla ders kitabı niteliğinde hazırlanmıştır.

Kitaptaki bölümlerde okul öncesi çocuğunun gelişim özellikleri, çocuğu tanıma ve değerlendirme, okul öncesi eğitimi kurumuna uyum süreci, ilköğretime geçişte yaşanan uyum sorunları, okul öncesi eğitim öğretmenlerinin programa ilişkin gereksinimleri, okul öncesi eğitim ve ilköğretim programlarının karşılaştırılması, okul öncesi eğitim programında okuma yazmaya hazırlık etkinlikleri hazırlama gibi konular ele alınmıştır.

Kitabın okul öncesi eğitim alanında gerek okul öncesi eğitim programı gerekse ilköğretime hazırlık noktasında yalnızca öğretmen adaylarına değil aynı zamanda hem okul öncesi öğretmenlerine hem de ilköğretim birinci sınıf öğretmenlerine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Sizlerden gelen öneriler ve eleştiriler kitabın bundan sonraki basımlarında dikkate alınacaktır.

Kitapta emeği geçen tüm akademisyen arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Sevgi ve saygılarımla...

Editör: Prof. Dr. Fatma ALİSİNANOĞLU

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

1. Bölüm: Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Özellikleri

Yrd. Doç. Dr. Özlem ŞİMŞEK - Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi

2. Bölüm: Çocuğu Tanıma Teknikleri

Yrd. Doç. Dr. Gülhan GÜVEN - Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

3. Bölüm: Okula Başlama ve Uyum Süreci

Yrd. Doç. Dr. Gözde İNAL - Adnan Menderes Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

4. Bölüm: Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş ve Okul Olgunluğu

Yrd. Doç. Dr. Berrin DİNÇ - Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

5. Bölüm: Okul Öncesi Eğitimde Program

Dr. Saide ÖZBEY - Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

6. Bölüm: 2004 Yılı İlköğretim Programının Genel Hatlarıyla İncelenmesi

Yrd. Doç. Dr. Barış ÇAYCI - Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi

7. Bölüm: İlköğretim ve Okul Öncesi Eğitim Programlarının Karşılaştırılması

Yrd. Doç. Dr. Emre ÜNAL - Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi

8. Bölüm: Okul Öncesi Eğitim Programında Okuma-Yazmaya Hazırlık Etkinlikleri Hazırlama

Yrd. Doç. Dr. D. Neslihan BAY - Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Özlem ŞİMŞEK - Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Önsöz	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v
İçindekiler.....	vii

1. Bölüm

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Giriş.....	2
Gelişim Nedir?.....	3
Gelişim ve Gelişimle İlgili Temel Kavramlar	3
Fiziksel Gelişim.....	4
Beyin ve Sinir Sisteminin Gelişimi	4
Bedensel Gelişim.....	5
Hareket Becerilerinin Gelişimi.....	5
Bilişsel Gelişim.....	7
Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı.....	8
Duyu-Hareket Dönemi (0 -2 yaş).....	11
İşlem Öncesi Dönem	13
Somut İşlemler Dönemi (7 -12 yaş).....	16
Soyut İşlemler Dönemi (12 yaş ve sonrası)	16
Bilişsel Gelişimde Vygotsky'nin Sosyo-Kültürel Kuramı	16
Dil Gelişimi	17
Ahlak Gelişimi	21
Sosyal Öğrenme Teorisine Göre Ahlak Gelişimi	22
Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı.....	22
Ahlak Öncesi Dönem	22
Dışa Bağımlı Dönem	22
Özerk Dönem	23
Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı	23
Gelenek Öncesi Aşama.....	23
Geleneksel Aşama	23
Gelenek Sonrası Aşama.....	24
Freud'a Göre Ahlak Gelişimi	24

Sosyal - Duygusal Gelişim.....	25
Kişilik Gelişimi	26
Freud'un Psikoanaliz Kuramı	26
Freud'un Psikoseksüel Gelişim Aşamaları.....	27
Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	28
Özet	31
Değerlendirme Soruları.....	31
Kaynaklar.....	32

2. Bölüm

ÇOCUĞU TANIMA TEKNİKLERİ

Giriş.....	34
Çocuğu Tanımak	34
Çocuğu Tanımının Önemi ve Gerekliliği.....	35
Çocuğu Tanımının İlkeleri	36
Çocuğu Hangi Yönleri İle Tanımalıyız?.....	36
Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Tanımda Kullanılan Teknikler.....	37
Gözlem.....	38
Gözlemin Tanımı	38
Gözlemin Türleri.....	39
Gözlem Süresinde Dikkat Edilecek Noktalar	41
Gözlemin Avantajları ve Dezavantajları.....	41
Gözlem Listeleri	43
Anekdot	44
Anekdotun Avantaj ve Dezavantajları.....	46
Anekdot Kaydı Yaparken Dikkat Edilecek Noktalar	46
“Kimdir Bu?” Tekniğı	47
“Kimdir Bu?” Tekniğinin Avantajları ve Dezavantajları.....	48
Olay İncelemesi Tekniğı	48
Sosyometri.....	49
Görüşme	52
Görüşme Türleri.....	53
Görüşmenin Avantajları ve Dezavantajları.....	55
Görüşmenin Aşamaları.....	56

Derecelendirme Ölçekleri	57
Derecelendirme Ölçekleri Türleri.....	57
Derecelendirme Ölçekleri Kullanırken Dikkat Edilecek Noktalar.....	60
Derecelendirme Ölçeklerinde Yapılan Hatalar	60
Oyun	61
Portfolyo	61
Portfolyonun Tanımı ve Önemi	61
Portfolyonun Amacı	62
Özet	65
Değerlendirme Soruları.....	65
Kaynaklar.....	66

3. Bölüm

OKULA BAŞLAMA VE UYUM SÜRECİ

Giriş.....	68
Evden Okul Öncesi Eğitime Geçiş: Uyum Süreci	69
Okula Uyum Sürecinde Çocuk	73
Okula Uyum Sürecinde Aile.....	75
Okula Uyum Sürecinde Eğitimci	76
Okula Uyum Sürecinde Aile-Okul İletişimi ve İş Birliği	80
Özet	85
Değerlendirme Soruları.....	85
Kaynaklar.....	86

4. Bölüm

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDEN İLKÖĞRETİME GEÇİŞ VE OKUL OLGUNLUĞU

Giriş.....	90
Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş.....	90
İlköğretim I. Sınıf Öğrencisinin Gelişim Özellikleri ve Kazanması Gereken Yeterlilikler.....	91
İlköğretime Hazır Oluş ve Okul Olgunluğu (School Readiness).....	93
Okula Hazır Olmak Ne Demektir?.....	94
İlköğretime Hazır Oluş ve Okul Olgunluğunu Etkileyen Etmenler.....	96
Fiziksel Etmenler.....	96
Zihinsel Etmenler.....	97
Sosyal ve Duygusal Etmenler.....	98
Çevresel Etmenler.....	99
İlköğretime Hazırlıkta Desteklenmesi Gereken Gelişim Alanları ve Yapılabilecek Etkinliklerin Boyutları.....	100
Okula Hazırlık İçin Okul Öncesi Dönemde Destek Olunması Gereken Gelişim Alanları.....	100
Okula Hazırlık İçin Okul Öncesi Eğitimde Yapılabilecek Etkinliklerin Boyutları.....	101
Fiziksel Becerilerin Gelişimine Yönelik Çalışmalar.....	101
Zihinsel Becerilerin Gelişimine Yönelik Çalışmalar.....	103
Dikkat ve Bellek Becerileri.....	103
Matematik Becerileri.....	104
Bilimsel Düşünme ve Sorun Çözme Becerileri.....	105
Dil Becerilerinin Gelişimine Yönelik Çalışmalar.....	106
Sosyal ve Duygusal Becerilerin Gelişimine Yönelik Çalışmalar.....	106
Öz bakım Becerilerinin Gelişimine Yönelik Çalışmalar.....	107
Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçişte Okula ve Aileye Düşen Sorumluluklar.....	109
Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçişte Öğretmene Düşen Sorumluluklar.....	110
Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçişte Aileye Düşen Sorumluluklar.....	111
Özet.....	112
Değerlendirme Soruları.....	113
Kaynaklar.....	114

5. Bölüm

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE PROGRAM

Giriş.....	118
Okul Öncesi Eğitim Programının Felsefi Temelleri.....	118
Okul Öncesi Eğitim Programında Temel Noktalar	121
Okul Öncesi Eğitim Programını Oluşturan Faktörler.....	122
Öğretmen	122
Eğitim Ortamı.....	123
Plan	124
Yıllık Plan	124
Günlük Plan.....	124
Değerlendirme.....	126
Okul Öncesi Programda Ailenin Rolü	129
Özet	130
Değerlendirme Soruları.....	130
Kaynaklar.....	131

6. Bölüm

2004 YILI İLKÖĞRETİM PROGRAMININ GENEL HATLARIYLA İNCELENMESİ

Giriş.....	134
İlkokul Programlarının Tarihsel Gelişimi.....	134
Amaç ve İçerik Açısından	136
Öğrenme – Öğretme Süreci Açısından	140
Ölçme ve Değerlendirme Açısından.....	146
2004 İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (1., 2., 3. Sınıflar)	149
Özet	152
Değerlendirme Soruları.....	152
Kaynaklar.....	154

7. Bölüm

İLKÖĞRETİM VE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

GİRİŞ.....	156
İlköğretim ve Okul Öncesi Eğitim Programlarının Karşılaştırılması	157
Okul Öncesi Eğitimin Amaçları.....	158
İlköğretimin Amaçları.....	158
Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri.....	160
Okul Öncesi Eğitimin İlkeleri.....	160
İlköğretimin İlkeleri.....	161
İlköğretim Programının ve Okul Öncesi Eğitim Programının Yenilenen Yönleri.....	165
Okul Öncesi Eğitim Programının Temel Özellikleri.....	166
Hayat Bilgisi (1-3. Sınıf).....	167
Matematik (1-5. Sınıf).....	169
Türkçe (1-5. Sınıf).....	170
Fen ve Teknoloji (4-5. Sınıf).....	172
Sosyal Bilgiler (4-5. Sınıf).....	173
İlköğretim Programında Yer Alan Derslerin Ortak Özellikleri.....	174
İlköğretimde ve Okul Öncesi Eğitimde Değerlendirme	175
İlköğretimde ve Okul Öncesi Eğitimde Kutlanan Belirli Gün ve Haftalar	176
Özet	178
Değerlendirme Soruları.....	178
Kaynaklar.....	179

8. Bölüm

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA OKUMA-YAZMAYA HAZIRLIK ETKİNLİKLERİ HAZIRLAMA

Giriş.....	182
Okul Öncesi Dönemde Okuma ve Yazma Becerilerinin Gelişimi.....	182
Okul Öncesi Dönemde Okuma Becerilerinin Gelişimi.....	183
Okul Öncesi Dönemde Yazma Becerilerinin Gelişimi.....	184
Okul Öncesi Eğitim Programında Okuma Yazmaya Hazırlık Çalışmaları.....	186
Görsel Algılama Çalışmaları.....	187
El-Göz Koordinasyonu.....	188
Şekil-Zemin Ayrımı.....	188
Şekil Sabitliği	189
Mekânda Konum.....	190
Mekânsal İlişkiler	190
İşitsel Algılama Çalışmaları	191
Dinleme.....	191
Konuşma	192
Sesleri Ayırt Etme (Fonolojik Duyarlılık).....	193
Dikkat ve Bellek Çalışmaları.....	194
Temel Kavram Çalışmaları.....	195
Problem Çözme Çalışmaları.....	196
El Becerisi Çalışmaları.....	197
Özbakım Becerilerini Geliştirme Çalışmaları	198
Güven ve Bağımsız Davranış Geliştirme Çalışmaları	200
Okul Öncesi Eğitim Programında Okuma Yazmaya Hazırlık Çalışmalarında Öğretmenin Rolü.....	200
Okul Öncesi Eğitim Programında Okuma Yazmaya Hazırlık Çalışması Etkinlik Örneği.....	203
Amaç ve Kazanımlar.....	203
Psikomotor Alan	203
Bilişsel Alan	203
Dil Alanı.....	203
Sosyal Duygusal Alan	203
Öz Bakım Becerileri.....	203
Öğrenme Süreci.....	204
Özet.....	206
Değerlendirme Soruları.....	206
Kaynaklar.....	207

1. BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Özlem Şimşek

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş

Gelişim Nedir?

Gelişim ve Gelişimle İlgili Temel Kavramlar

Fiziksel Gelişim

Beyin ve Sinir Sisteminin Gelişimi

Bedensel Gelişim

Hareket Becerilerinin Gelişimi

Bilişsel Gelişim

Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel Gelişimde Vygotsky'nin Sosyo- Kültürel Kuramı

Dil Gelişimi

Ahlak Gelişimi

Sosyal Öğrenme Teorisine Göre Ahlak Gelişimi

Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı

Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı

Freud'a Göre Ahlak Gelişimi

Sosyal - Duygusal Gelişim

Kişilik Gelişimi

Freud'un Psikoanaliz Kuramı

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Özet

Değerlendirme Soruları

Kaynaklar

GİRİŞ

- *Bir kilo demir mi ağırdır yoksa bir kilo pamuk mu ağırdır?*
- *Tabii ki demir ağırdır! (Yoksa değil mi?)*

Çocukluğumuzda belki bize de sorulan bu soruya cevabı kendimizden emin bir şekilde verdikten sonra, çevredeki yetişkinlerin gülümsemelerini anlamakta güçlük çekmişizdir. Bugün bu soruya verdiğimiz cevap o zaman verdiğimiz cevaptan farklı olmalı. İnsanlar farklı yaşlarda farklı özellikler göstermektedirler. Yeni doğmuş bir bebeğin birkaç gün gibi kısa bir sürede, önceden yapamadığı birçok şeyi yapabildiğini gözleyerek şaşırılmışızdır. Çocukların yürümek, konuşmak, yemek yemek gibi daha önceden yapamadıklarını zaman içinde yaptıklarını gözlemişizdir. Bu bölümde çocuğun doğumundan başlayarak ilköğretime kadar olan süreçteki gelişimleri incelencektir. Çocukların fiziksel, bilişsel, dil, sosyal- duygusal, ahlak gelişimi başlıkları altında gelişim alanlarına ait özelliklerine yer verilecek ve gelişim süreci açıklanmaya çalışılacaktır. Bu başlıklar altında şu sorulara cevap aranacaktır.

Hazırlık Soruları

- Gelişim nedir? Gelişimi etkileyen faktörler nelerdir?
- Bilişsel gelişim nedir? Çocuklar bilişsel olarak nasıl gelişir?
- Çocuklar ne zaman yürümeye başlarlar?
- Çocuklar ne zaman iletişim kurmaya, ne zaman konuşmaya başlarlar?
- Çocuklar neden doğru ve yanlış davranış konusunda yetişkinlerden farklı düşünürler?

1. GELİŞİM NEDİR?

1.1. Gelişim ve Gelişimle İlgili Temel Kavramlar

Gelişim, büyüme, olgunlaşma kavramları iç içe geçmiş ve bazen birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Ancak bu kavramların her biri farklı anlam taşımaktadır. Bu bölümde gelişim kavramı ve gelişim kavramı ile ilişkili büyüme, olgunlaşma, öğrenme, hazırbulunuşluk ve kritik dönem kavramları açıklanmıştır.

Gelişim, döllenmeden ölüme kadar yaşam süreci içinde organizmanın geçirdiği düzenli ve sürekli değişiklikler olarak tanımlanmaktadır. Büyüme, olgunlaşma ve yaşantılar sonucu bireyde gözlenen niteliksel ve niceliksel değişiklikleri kapsamaktadır. **Büyüme**, bireyin fizik yapısında zamana bağlı olarak meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir. **Olgunlaşma**, büyüyen organizmanın kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi olarak tanımlanmaktadır. **Öğrenme** ise, tekrar ve yaşantı sonucu bireyde meydana gelen davranış değişikliği olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2002: 30–31).

Hazır bulunuşluk ve kritik dönem gelişim içinde yer verilmesi gereken diğer kavramlardır. **Hazır bulunuşluk**, bireyin, önceki öğrenmelerini, ilgilerini, tutumlarını, güdülenmişlik düzeyini, yeteneklerini ve genel sağlık durumunu kapsamaktadır. **Kritik dönem** ise bireyin çevre etkilerine daha duyarlı ve düzenlenen öğrenme yaşantılarını diğer dönemlerden daha hızlı kazanılabileceği dönemleri ifade etmektedir (Senemoğlu, 1998: 14). Gelişim süreci içinde bazı evrensel ilkeler bulunmaktadır. Aşağıda bu temel ilkelere yer verilmiştir.

Gelişimle İlgili Temel İlkeler

1. Gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir ürünüdür
2. Gelişim süreklidir ve belli aşamalardan geçer
3. Gelişim nöbetleşe devam eder
4. Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur
5. Gelişim genelden özele doğrudur
6. Gelişimde kritik dönemler vardır
7. Gelişim bir bütündür
8. Gelişimde bireysel farklar vardır (Senemoğlu, 1998: 15 -16).